

Учітесь, читайте, і ружому навчайтесь, і свого не цурайтесь. / Т. Шевченко /

ДЖЕРЕЛО

№ 25-28 (673-676)

ЛИПЕНЬ
2013 РОКУ

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА ПЕДАГОГІЧНА ГАЗЕТА

ВИДАЄТЬСЯ
3 ГРУДНЯ
1993 РОКУ

Методичні рекомендації Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти для роботи над науково-методичним проектом

«КРЕАТИВНА ОСВІТА ДЛЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ»

(IV етап – коригуючий)

У ЦЬОМУ ВИПУСКУ

Стор. 2-3. Методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2013-2014 навчальному році. (Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 8.07.2013 № 1/9-480).

4-5. Впровадження гуманістичних принципів збереження та зміцнення здоров'я молодого покоління через систему післядипломної педагогічної освіти.

Віра МОРОЗОВА, проректор з наукової роботи та інтелектуальної власності, професор; Лариса ЛАВРОВА, завідувач кафедри філософії і культури здоров'я; Наталія МІКУЛАК, заступник завідувача кафедри, доцент; Валентина МУЗИРОВА, Вікторія САВЧЕНКО, доценти кафедри філософії і культури здоров'я

6-8. Формування ключових компетентностей учнів за новим Державним стандартом початкової загальної освіти. Особливості роботи в 2 класі.

Ольга ВІНОГРАДОВА, старший викладач, завідувач відділу початкової освіти; Людмила ПИСАРЄВА, Катерина ШАХОВА, старші викладачі кафедри гуманітарної освіти

8. Дошкільна освіта. Робота над обласним науково-методичним проектом «Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості» на четвертому, «коригуючому», етапі у 2013-2014 н. р.

Любов ТАРАБАСОВА, старший викладач кафедри корекційної педагогіки; Валентина КУПРІСНКО, завідувач навчально-методичного відділу дошкільної освіти кафедри педагогіки та психології; Людмила КЛІМОВА, Наталя МІХІНА, методисти відділу

9. Творчий потенціал вчителя фізики та астрономії як фактор розвитку інноваційної особистості.

Тетяна ПОТАПОВА, старший викладач кафедри природничої освіти

10. Формування професійно компетентного вчителя математики. Готуємось до нового навчального року.

Тетяна БУКАРЕВА, методист навчально-методичного відділу природничо-математичних дисциплін

11. Регіональна математична освіта. Напрями подолання кризи.

Валентина КЕЛЕСІДІ, методист відділу природничо-математичних дисциплін; Вадим КІРМАН, доцент кафедри природничої освіти, кандидат педагогічних наук

12. Сучасні проблеми вчителя при викладанні біології.

Альберт ГРИГОРОВ, методист кафедри природничої освіти

13. Вивчення географії у 2013-2014 н. р. Методичні рекомендації щодо вивчення економіки.

Андрій СКОРОБОГАТОВ, старший викладач кафедри природничої освіти

14-15. Удосконалення процесу навчання хімії.

Людмила ЗЛАМАНЮК, завідувач кафедри природничої освіти, кандидат педагогічних наук, доцент

15. Інклюзивний підхід до розвитку загальноосвітнього навчального закладу.

Яна ПОЛУПАНОВА, методист навчально-методичної лабораторії інклюзивної освіти кафедри корекційної педагогіки

16. Технологічна культура вчителя трудового навчання та учня – індикатор якості технологічної освіти.

Ірина КОВАЛЬЧУК, старший викладач

16. Календар «Моє Придніпров'я» (липень 2013 р.).

Підготувала Ярина ГОЛУБ, завідувачка краєзнавчого відділу обласної державної бібліотеки

АНОНС НА № 29-32 (серпень)

Стор. 2. День знань. Перший урок.

3. Навчити любові до ближнього.
Бесіду з першим проректором ДОІППО Володимиром ДОЛГОПОЛИМ вела Наталя СКАКУН, методист навчально-методичної лабораторії духовно-моральних цінностей кафедри філософії освіти

4. Розвиток аксіосфери особистості в сучасному навчальному закладі на засадах традиційних духовних цінностей.

Олена РОГОВА, доцент кафедри філософії освіти, кандидат філософських наук

5. Складові реалізації діяльнісно-компетентнісних підходів у навчанні крізь призму нових державних вимог до суспільствознавчих дисциплін.

Людмила БАЗИЛЕВСЬКА, завідувач навчально-методичної лабораторії суспільних дисциплін кафедри гуманітарної освіти

6. Сучасні орієнтири професійного зростання вчителів української мови і літератури.

Антоніна СЕРГІЄНКО, завідувач кафедри гуманітарної освіти та навчально-наукового центру української мови, кандидат педагогічних наук

7. Вивчати другу іноземну!

Марія АЛУЄВА, завідувач навчально-методичної лабораторії іноземних мов кафедри гуманітарної освіти

8. Російська мова, література, світова література в реаліях нового освітнього стандарту.

Марина ЧУБАРОВА, завідувач навчально-методичної лабораторії російської мови і світової літератури кафедри гуманітарної освіти

8-9. Розвиток творчої особистості учнів засобами художньої культури.

Вікторія ПІЩАНСЬКА, доцент кафедри філософії освіти, кандидат культурології

10. Фестивалі та конкурси творчої майстерності як засіб самовдосконалення та розвитку творчої особистості.

Галина ЗІГМОНТ, методист навчально-методичного відділу виховних технологій та науково-дослідної лабораторії управління системою профільної освіти

11. Образотворче мистецтво та креслення.

Тамара БЕЗПАЛОВА, методист навчально-методичного відділу виховних технологій та науково-дослідної лабораторії управління системою профільної освіти

12. Інноваційний простір діяльності шкільних бібліотек.

Тетяна РИГА, методист навчально-методичного відділу виховних технологій та науково-дослідної лабораторії управління системою профільної освіти

13. Профтехосвіта області.

Віктор ВАСИЛИНЕНКО, директор навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області

14-15. Про порядок виходу організованих груп учнівської молоді у походи та екскурсії.

Володимир КРАСНОБРИЖИЙ, методист Комунального позашкільного навчального закладу «Дитячо-юнацький центр» Дніпропетровської міської ради, лауреат Державної премії України в галузі освіти

16. Українознавство, народознавство, краєзнавство – джерело збагачення духовного світу школярів.

Жанна КРИЖАНОВСЬКА, завідувач лабораторії українознавства і народознавства кафедри філософії освіти

16. Календар «Моє Придніпров'я» (серпень 2013 р.).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ У 2013–2014 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

(ДОДАТОК ДО ЛИСТА МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ВІД 8.07.2013 № 1/9-480)

1. Ключовим нормативним документом у сфері освітньої політики щодо виховання є наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 1243, яким затверджено «Основні орієнтири виховання учнів 1-11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів України».

Орієнтири виховання розроблені для практичного використання заступниками директора з виховної роботи, педагогами-організаторами, класними керівниками, вихователями у своїй практичній діяльності. Так у цьому документі подано перелік виховних заходів для проведення у школі, а також перелік можливих виїзних заходів залежно від місцевих умов областей України, серед яких, зокрема, передбачені:

тематичні екологічні екскурсії; експедиції;

маршрути «вихідного дня»;

виїзні форми навчання у школах та позашкільних навчальних закладах;

комплексні навчально-тематичні екскурсії.

Крім того, в Орієнтирах виховання подано перелік сайтів, рекомендованих для використання, та календар державних, народних, професійних і неофіційних свят.

Відповідно до Орієнтирів у сучасній школі виховання учнів здійснюється у контексті громадянської і загальнолюдської культури, охоплює весь навчально-виховний процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності та поєднує інтереси особистості, суспільства і держави.

Метою Орієнтирів виховання є створення цілісної моделі виховної системи у загальноосвітньому навчальному закладі на основі громадянських та загальнолюдських цінностей.

2. Особливої уваги потребують питання превентивного виховання.

Превентивне виховання забезпечується на законодавчому рівні Законом України від 26.04.2001 № 2402-III «Про охорону дитинства»; Законом України від 21.06.2001 № 2558-III «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»; постановою Кабінету Міністрів України від 03.09.2009 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми зменшення шкідливого впливу тютюну на здоров'я населення на період до 2012 року», розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.11.2010 № 2140 «Про затвердження плану заходів щодо ви-

В Україні забезпечено правове регулювання питань функціонування системи освіти, всіх її рівнів і підсистем, діяльності навчальних закладів різних типів і форм власності, організації різних форм навчання.

Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344 затверджено Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року.

Серед основних завдань Національної стратегії – побудова ефективної системи національного виховання на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей, забезпечення фізичного, морально-духовного, культурного розвитку дитини, формування соціально зрілої творчої особистості, громадянина України і світу, підготовка молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності та підвищення відповідальності сім'ї за освіту і виховання дітей.

конання Концепції реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011-2015 роки», постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2012 № 350 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року», розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 № 1209 «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року».

Плануючи роботу із означеного напрямку, необхідно взяти до уваги, що в минулому році неповнолітніми або за їхньою участю скоєно 14 238 злочинів. Стосовно дітей учинено 9677 злочинів, у тому числі 2885 – тяжких та особливо тяжких злочинів. Від протиправних діянь потерпіло 10 590 дітей, у тому числі – 2961 малолітня дитина (до 14 років).

Особливістю криміногенної ситуації в підлітковому середовищі є зростання частки корисливих злочинів в її структурі. Найпоширенішими з них є крадіжки, тобто майнові злочини, які складають майже 66 % усіх злочинів, скоєних підлітками. На стан оперативної ситуації суттєво впливає незайнятість населення та трудова міграція.

На кінець минулого року у підрозділах кримінальної міліції у справах дітей органів внутрішніх справ України перебувало на обліку 14 тис. 213 дітей.

Із них:

1 тис. – жіночої статі;

1 тис. 777 – віком до 11 років;

1 тис. 557 – від 11 до 14 років;

5 тис. 665 – від 14 до 16 років;

6 тис. 814 – від 16 до 18 років.

Непокоїть той факт, що на обліку перебувають дівчата – 860 осіб.

Більшість дітей, які перебувають на обліку, – це учні загальноосвітніх навчальних закладів – 7 тис. 915 осіб; 3 тис. 116 осіб – учні професійно-технічних навчальних закладів; 152 – студенти, курсанти вищих навчальних закладів.

У минулому році поставлено на облік 1 тис. 830 дітей, схильних до вживання алкогольних напоїв, із них з діагнозом «алкоголізм» – 26 осіб.

Поставлено на облік 887 дітей, схильних до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, із них з діагнозом «наркоманія» – 62 особи.

До адміністративної відповідальності притягнуто 2006 неповнолітніх за вчинення дрібного хуліганства (ст. 173 КУпАП), 7796 – за розпивання спиртних напоїв у громадських місцях і появу в громадських місцях у стані сп'яніння (ст. 178 КУпАП), 3998 – за доведення дорослими особами неповнолітніх до стану сп'яніння (ст. 180 КУпАП).

Основними причинами вчинення неповнолітніми протиправних дій є недостатній протиправний досвід, некритичне наслідування дорослих, не завжди позитивний вплив на дітей середовища, намагання звільнитися від

опіки з боку батьків, віра в безкарність, недостатній рівень самокритичного ставлення до своїх вчинків, хибна оцінка складних життєвих ситуацій, вживання спиртних напоїв чи наркотичних речовин, безконтрольність з боку вихователів та недостатній рівень профілактичної роботи з неповнолітніми тощо.

Зважаючи на вищезазначене та відповідно до наказу Міністерства від 03.08.2012 № 888 «Про затвердження Плану заходів Міністерства освіти, молоді та спорту щодо профілактики правопорушень серед дітей та учнівської молоді на період до 2015 року», **пріоритетами в роботі навчальних закладів із означеної проблеми є:**

проведення просвітницької діяльності, спрямованої на формування негативного ставлення до протиправних дій, проведення тижнів правових знань;

використання інтерактивних педагогічних технологій: ділових та рольових ігор, моделювання життєвих ситуацій, суспільних процесів та процедур, дискусій, роботи в малих групах на уроках правознавства та в позакласній діяльності;

упровадження шкільного самоврядування до початково-виховного процесу;

ужиття заходів, спрямованих на піднесення моральності в суспільстві, правової культури громадян, утвердження здорового способу життя;

запобігання проявам екстремізму, расової та релігійної нетерпимості;

упровадження нових педагогічних комунікацій між усіма

учасниками навчально-виховного процесу;

перетворення навчальних закладів на зразок демократичного правового простору та позитивного мікроклімату тощо.

Одним із дієвих засобів створення безпечного, комфортного середовища у навчальному закладі, врегулювання учнівських конфліктів є впровадження програм примирення серед однолітків, які допомагають учням засвоїти навички вирішення конфліктів ненасильницьким шляхом за допомогою медiatorів (посередників) та шкільних служб порозуміння. Діяльність цих служб допомагає формувати у школярів навички співпраці, створювати ефективну систему розв'язання конфліктних ситуацій у закладі та психологічно здорове середовище в учнівському колективі.

Інформація про ці форми роботи, досвід та методичні матеріали розміщена на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України (www.mon.gov.ua, сторінка «Позашкільна освіта, виховна робота та захист прав дитини»).

Для профілактики та усунення явищ дискримінації та насильства в учнівському середовищі, створення безпечного середовища в навчальних закладах необхідно впроваджувати інтерактивні форми роботи за навчально-методичним посібником «Організація роботи з розв'язання проблем насильства в школі» (схвалений для використання на засіданні науково-методичної комісії з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради з питань освіти МОНмолодьспорту України від 22 травня 2012 року, протокол № 2).

Адміністрації та педагогічним працівникам навчальних закладів України необхідно забезпечити неухильне виконання спільного наказу Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України та Міністерства охорони здоров'я України від 16.01.2004 № 5/34/24/11 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення».

Окрім того, зауважуємо, що відповідно до Порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах, для підтримки дітей, які живуть у таких сім'ях, попередження безпритульності та бездоглядності, насильства над неповнолітніми, підліткової злочинності та правопорушень, запобігання торгівлі

ВПРОВАДЖЕННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Здоров'я дітей та молоді є найважливішою складовою розвитку суспільства і головною ланкою побудови могутньої, квітучої, незалежної, демократичної держави.

За останні роки в Україні зроблено значні кроки до створення умов для формування здоров'я людини через освіту. Законами України, державними національними програмами (закон України «Про загальну середню освіту», «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті», Державна програма «Діти України» та ін.) визначено необхідність розв'язання найважливіших завдань сучасної освіти, спрямованих на здоровий інтелектуальний, соціальний, фізичний розвиток особистості.

Водночас, незважаючи на значну увагу держави, науковців, керівників освітніх закладів до питань здоров'я молодого покоління, ця проблема поки що не розв'язана належним чином. Так, частка здорових дітей в Україні, за різними даними, коливається від 4 до 10%. Є тенденція збільшення серед дітей та учнів захворювань дидактогенної природи (спровокованих умовами навчального процесу).

У зв'язку з цим відбуваються глибокі й радикальні зміни змісту освіти України щодо формування цінностей здоров'я і здорового способу життя школярів. Замість системи навчання та виховання, яка лише орієнтує на формування певних фізичних і психічних якостей, життєво необхідних рухових чи комунікаційних умінь і навичок, має прийти система, що надає людині глибокі знання про свій організм та духовний потенціал, засоби цілеспрямованого впливу на збереження і зміцнення свого здоров'я, формує потребу в здоровому способі життя, постійному фізичному та духовному вдосконаленні.

Для забезпечення збереження здоров'я учнів у процесі навчання і виховання необхідно розв'язання комплексу завдань як матеріального, кадрового забезпечення, так і організаційно-змістового наповнення, змін як змісту освіти, так форм і методів її здійснення.

Найважливішим аспектом реалізації завдань збереження здоров'я є використання відповідних освітніх технологій, що базуються на гуманістичних принципах здоров'язбереження та спрямовані на формування духовних цінностей, життєвих пріоритетів, навичок, необхідних для розвитку, здоров'я, навчання, особистісної і професійної реалізації.

Педагогічним працівникам необхідно усвідомити свою роль у реалізації гуманістичної парадигми національної освіти, якій притаманні: нове мислення, демократичний стиль діяльності, високий рівень громадської самосвідомості,

Запровадження нового Державного освітнього стандарту, оновлення програм поставили перед національною освітою принципово важливі завдання щодо навчання і виховання молодого покоління, формування з дитинства духовних цінностей, життєвих пріоритетів, психологічних і соціальних компетентностей, необхідних для збереження та зміцнення здоров'я.

Ці завдання вирішуються шляхом широкого впровадження гуманістичних засад здоров'язбереження в усі складові діяльності освітніх закладів.

мості, правової культури, оволодіння новими, незвичними вміннями, що спрямовані на підвищення рівня їхньої самосвідомості.

Саме тому в сучасних умовах розбудови національної системи освіти взято курс на гуманізацію та гуманітаризацію навчання, на формування особистості школяра і його здоров'я як найвищих цінностей. Гуманізація освіти потребує якісно нового підходу до потреб дитини: оволодіння учнями системою гуманістичних цінностей, формування мотиваційної спрямованості молодого покоління на збереження та зміцнення здоров'я, вмінь і навичок здорового способу життя і підготовки їх до життя в сучасному соціокультурному просторі.

Ці завдання зможе реалізувати вчитель, який відповідно до гуманістичної парадигми будуватиме навчання на принципах гуманізму, цілісності, відповідності природі, суб'єктивності, демократизму.

Для збереження і зміцнення здоров'я важливе значення мають такі освітні галузі, як фізична культура та основи здоров'я. Вони є системою наукових знань, умінь і життєвих навичок, необхідних для формування у дітей та учнівської молоді гуманістичного світогляду, життєвих пріоритетів, турботи за своє здоров'я і здоров'я інших як найвищої людської цінності, здорової поведінки, стійких мотивацій до здорового способу життя та безпечної життєдіяльності.

Гуманістичні принципи, що лежать в основі змісту освітніх галузей «фізична культура» і «основи здоров'я», спрямовані на формування духовних цінностей, життєвих пріоритетів, реалізацію освітніх, оздоровчих, виховних і розвиткових цілей навчання, мотиваційної спрямованості на ведення здорового способу життя,

навичок, необхідних для розвитку, навчання, фізичного і психічного вдосконалення, професійної та особистої реалізації.

Для покращення системи роботи, спрямованої на поліпшення стану здоров'я дітей та молоді, виховання творчої та інноваційної особистості, застосовуючи передовий педагогічний досвід освітян області щодо збереження здоров'я в контексті впровадження гуманістичних принципів у виховання та навчання молодого покоління, враховуючи рекомендації Міністерства освіти і науки України, **рекомендуємо:**

Управлінням, відділам освіти:

- визначити збереження і зміцнення здоров'я дітей та учнівської молоді на гуманістичних принципах одним із пріоритетних напрямків розвитку сучасної освіти в регіоні;

- проаналізувати роботу педагогічних колективів області з виконання завдань, визначених у державних документах, спрямованих на здоров'язбереження молодого покоління у 2012–2013 н. р. та сприяти подальшому їх виконанню у 2013–2014 н. р.;

- сприяти розбудові здоров'язберігаючої освіти на гуманістичних засадах збереження здоров'я, демократичних принципах управління, організації та проведення навчально-виховного процесу (протягом року);

- підпорядкувати всю оздоровчу і навчально-виховну діяльність завданню створення єдиного безпечного простору та вихованню культури здоров'я молодого покоління шляхом впровадження гуманістичних принципів здоров'язбереження, спрямованих на формування духовних цінностей, життєвих пріоритетів, навичок, необхідних для розвитку, здоров'я, навчан-

ня, особистої та професійної реалізації;

- забезпечити контроль за виконанням плану-графіку підвищення кваліфікації вчителів основ здоров'я, фізичної культури, основ медичних знань, вчителів початкових класів (за програмою предмета «Основи здоров'я», «Фізична культура»), курсів-тренінгів педпрацівників дошкільних навчальних закладів за проблемою «Формування позитивного ставлення до здорового способу життя»; педагогічних працівників середніх загальноосвітніх, професійно-технічних, позашкільних навчальних закладів за проблемою «Формування толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних дітей в системі дошкільної та шкільної освіти» та вчителів-тренерів за превентивними проектами «Захисти себе від ВІЛ», «Я – моє здоров'я – моє життя», «Рівний – рівному», «Дорослішай на здоров'я».

- визначити чітку стратегію роботи і контролю щодо обов'язкового поширення і впровадження гуманістичних принципів здоров'язберігаючої освіти на основі розвитку життєвих навичок (ООЖН) у викладанні навчальних предметів «Фізична культура», «Основи здоров'я», при реалізації проектів: «Захисти себе від ВІЛ», «Я – моє здоров'я – моє життя», «Дорослішай на здоров'я», «Рівний – рівному», а також при проведенні масових заходів, акцій, конкурсів тощо (наказ МОН від 01.06.2009 № 457);

- забезпечити організацію, умови та контроль за викладанням у навчальних закладах предмета «Основи здоров'я»; визначити для викладання цього предмета у 5–9-х кл. одного (окремого) педагога, який має спеціальну освіту і посвідчення (сертифікат) з основ здоров'я інституту післядипломної освіти, а також рекомендувати ке-

рівникам освітніх закладів виділити додатково на основі здоров'я 0,5 години з варіативної частини навчального плану (що б була 1 година на тиждень) у 8–9-х класах загальноосвітніх навчальних закладів та у 5–9-х класах спеціальних навчальних закладів, ліцеїв, гімназій;

- забезпечити створення тренінгового кабінету основ здоров'я у кожному початковому закладі відповідно до Положення про тренінговий кабінет та наказу МОН України від 01.06.2008 р. № 457, наказу ГУОН ОДА від 05.06.2008 р. № 196;

- створити регіональну неперервну систему виховних заходів, масових акцій, спрямованих на забезпечення життя і здоров'я школярів, профілактику травматизму, нещасних випадків в умовах навчального закладу, на дорогах, у побуті тощо;

- контролювати цілеспрямовану роботу щодо забезпечення культури здоров'я дітей і учнівської молоді шляхом упровадження гуманістичних принципів здоров'язбереження в усі складові діяльності педагогічних колективів, реалізації превентивних програм, використання інноваційних педагогічних технологій і методик навчання, спеціальної підготовки кадрів для превентивної діяльності та шляхом вивчення і поширення передових досвідів як окремих педагогів, так і педагогічних колективів;

- контролювати впровадження в кожній школі факультативного курсу з профілактики ВІЛ-інфекції за програмою превентивного проекту «Захисти себе від ВІЛ» (наказ МОН України від 21.11.2012 № 1314), в рамках проекту «Рівний – рівному» за програмами: «Я – моє здоров'я – моє життя» для учнів 5–6-х класів та «Сприяння просвітницькій роботі

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВЧИТЕЛЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ БІОЛОГІЇ

Сучасний учитель має бути носієм загальнолюдських цінностей, знати національні та історичні традиції народу, особливості середовища, в якому виховуються діти, володіти фундаментальними знаннями в своїй спеціальності, бути підготовленим до наукової розробки стратегії освіти в конкретних умовах, до вибору та реалізації нової педагогічної концепції та системи. Все це підвищує рівень вимог до професійно-педагогічної підготовки вчителів. Процес самопідготовки високоосвіченого, творчого вчителя нелегкий, але він збагачує педагога досвідом та методологією наукового пізнання, допомагає удосконалювати знання та вміння – основу його професії.

Основою професійної діяльності вчителя є оволодіння системою наукових знань та методична освіта. Варіативність змісту природничої освіти в загальноосвітній школі, альтернативні програми, ситуація вибору, в якій перебуває сьогодні шкільний учитель біології, визначають нові завдання для системи методичної підготовки, адже майбутній учитель має:

набути умінь працювати за новими педагогічними технологіями;

робити науково та педагогічно обґрунтований вибір навчальної програми, відповідних дидактичних засобів, підручників та посібників;

розробляти таку методичну систему навчання, щоб не тільки давати знання, а й навчати самостійно мислити, заохочувати учнів до творчого пошуку; реалізовувати змістовний аспект викладання біології, що передбачає забезпечення відповідності рівня освіченості учня вимогам сучасного розвитку біологічної науки та практики.

Реалізація цих завдань передбачає вдосконалення методичної підготовки вчителя біології. Методична освіта має сприяти формуванню творчої індивідуальності педагога, відповідати його інтересам та потребам, бути максимальною наближеною до вчителя, індивідуальною та варіативною. Загальною методологічною основою вирішення протиріччя між запитами різних типів шкіл та рівнем професійно-педагогічної підготовки вчителя біології є застосування причинно-наслідкових орієнтирів, системно-структурного підходу, єдності теорії та практики, кількісно-якісних зв'язків, моделювання методичної готовності з урахуванням функцій біології у школі.

Одним із шляхів забезпечення якісно нового рівня впровадження сучасних методик є перебудова навчального процесу на новій концептуально-методологічній основі, використання нових технологій навчання, комплексу навчальних, організаційно-методичних, матеріально-технічних засобів, що сприяють переходу від репродуктивного до продуктивного типу навчання і ефективному використанню навчального часу.

Сучасна методика біології розкриває не тільки методи та прийоми навчання учнів біології, але і її зміст, обсяг системи знань, умінь та навичок, розвиток наукових понять у

Розвиток сучасного суспільства супроводжується багатьма проблемами: економічною, енергетичною, екологічною кризами, наростанням соціальних і національних конфліктів. Технологічний тип культури, який раніше сприяв суспільному прогресу, тепер породжує засоби знищення цивілізації. В усьому світі відбувається пошук нових систем освіти, більш демократичних, диверсифікованих і результативних. Спроби модернізації освіти у нас неодноразово робилися в шістдесяті-вісімдесяті роки ХХ ст. Однак вони не мали значних успіхів, оскільки не торкалися концептуальних засад системи освіти. Останнім часом формується нова освітня парадигма, в межах якої переглядаються орієнтири і пріоритети: від примату прагматичних знань до розвитку загальної культури і наукових форм мислення; від історичного контексту становлення наукового знання до сучасних уявлень про структуру і зміст системи наук.

Саме така ідеологія має бути основою нових стандартів біологічної освіти. Однак, перехід до нової освітньої парадигми не має обмежитися тільки збільшенням обсягів окремих навчальних дисциплін або тривалості освіти.

Необхідно досягнути принципово інших цілей, нового рівня освіченості людини і суспільства. Нова парадигма не скасовує попередню, вона ніби поглинає усталені пріоритети і орієнтує на більш високу якість освіти.

свідомості учнів, всебічне виховання у процесі навчання біології. Тим вона набуває рис предметної дидактики («дидактики біології») як галузі загальної дидактики. Підвищення рівня знань учнів залежить від рівня науково-педагогічної кваліфікації вчителів та розвитку наукових досліджень у школі. Ефективність науково-дослідної роботи з методики викладання біології зростає у процесі курсів підвищення кваліфікації, семінарів внаслідок чіткого планування та організації праці вчителя, підвищення його методичної майстерності.

Аналіз методичних досліджень у викладанні біології за останні 10 років свідчить, що чотири основних положення методики: «чому вчити», «кого вчити», «як вчити», «навіщо вчити» – досліджується окремо, а не як комплексна проблема. Більшість досліджень спрямована на зміст навчального матеріалу («чому вчити»). Головне ж питання методики («як вчити») часто подається методистами як рецептура, або розглядається на рівні суб'єктивних посилань, без обґрунтування психолого-фізіологічними даними, які б підтверджували необхідність використання запропонованої методики для певної вікової групи і при вивченні конкретної теми або розділу навчального предмета.

З іншого боку, оскільки школа виконує соціальне замовлення суспільства, виникає гостра потреба обґрунтувати питання «навіщо вчити» біології? Яка біологічна освіта необхідна сучасному школяреві? У нас дуже мало досліджень про вчителя-біолога, про його особистість. Розуміння специфіки становлення особистості вчителя надзвичайно важливе з теоретичного та практичного погляду. Ця проблема багатогранна і передбачає систему питань: «Що таке особистість вчителя-біолога? Чи знаємо ми її якість? Як вчитель-біолог ставиться до

біологічної науки і до природи. Чи любить він їх? Як ставиться вчитель до методики? Як і якими методичними посібниками користується? Чи аналізує свою роботу? Чим цікавиться? Чим захоплюється? Як він ставиться до роботи вчителя?» Дослідженням цих питань мають займатися, перш за все, методисти біології.

Варто залучати вчителів до таких досліджень, як узагальнення та поширення перспективного практичного досвіду вчителів-біологів; використання теоретичних наукових результатів у навчальному процесі. Для цього необхідно якнайшвидше розгорнути колективні дослідження таких актуальних проблем методики викладання біології, як: розробка навчально-методичних комплексів з біологічних дисциплін для середньої школи та різних типів шкіл (ліцеїв, гімназій, спеціалізованих шкіл); вирішення питань методики реалізації розв'язкової функції навчання у процесі вивчення біологічних дисциплін, а також проблем реалізації загально дидактичних принципів у процесі викладання біології.

Отже, методична підготовка вчителя-біолога є частиною його загально дидактичної культури, яка, в свою чергу, є основною ланкою загальної структури якостей, що лежить в основі моделі сучасного вчителя.

Одним із шляхів підвищення результативності навчання біології є використання різноманітних засобів навчання – предметів, що використовуються в навчальному процесі та виконують певні дидактичні функції, є носіями інформації і слугують для сприймання, усвідомлення та оперування нею, сприяють формуванню в учнів системи знань, умінь і навичок застосування інформації у практичній діяльності. З урахуванням аналізу літературних джерел робочі зошити з біології з

друкованою основою визначені засобом організації засвоєння біології та контролю навчальних досягнень. Біологічна інформація в них представлена у формі узагальнюючих опорних конспектів, алгоритмів дій, різнопланових та різнорівневих завдань.

За своїм функціональним призначенням зошити з друкованою основою та підручники є взаємодоповнюючими засобами навчання. Вони відрізняються тим, що текст підручників, перш за все, спрямований на висвітлення навчального матеріалу, тоді як зошити з друкованою основою призначені для його усвідомлення, а тому містять систему орієнтирів для поетапного формування розумових дій.

Теорія поетапного формування розумових дій передбачає створення попередньої орієнтовної основи дій. Учні по-різному сприймають і застосовують знання. Для одних учнів досить загальних вказівок, для інших новий матеріал має бути деталізований у вигляді алгоритму.

Порівняльний аналіз деяких робочих зошитів засвідчив, що зошити з друкованою основою є поліфункціональними засобами навчання, які доповнюють і конкретизують основний навчальний матеріал підручників. Проте, поряд із позитивними якостями робочих зошитів деяких авторів, в них ще недостатньо використовуються завдання проблемно-пошукового характеру, недооцінюється роль тестів як інструменту виміру результатів навчання, не використовуються належним чином можливості алгоритмів та опорних схем для систематизації знань.

Робочі зошити з друкованою основою зможуть стати сучасним і перспективним засобом навчання, якщо будуть містити різнопланові та різнорівневі завдання для безпосереднього виконання їх учнями для поліп-

шення засвоєння, повторення, узагальнення, систематизації та перевірки знань. В робочих зошитах немає великого текстового навчального матеріалу; натомість є чимало різноманітних завдань, що стимулюють пізнавальну діяльність учнів; система орієнтирів, що допомагають сконцентрувати увагу учнів на суті навчального матеріалу; за дидактичними функціями робочі зошити відрізняються від інших засобів навчання тим, що в них переважають функції закріплення та самоконтролю й самоосвіти. Поняття «зошит з друкованою основою» у педагогічній літературі визначається як засіб навчання, в якому, відповідно до правил організації пізнавальної діяльності учнів різного віку, є доступна наукова інформація для засвоєння, узагальнення, повторення, систематизації та перевірки знань із конкретного навчального предмета. Робочі зошити поряд з підручниками, збірниками, роздатковими матеріалами й довідниками є невід'ємною складовою навчально-методичного комплексу з біології для учнів шкіл. Робочі зошити мають містити опорні схеми, конспекти, які допоможуть реалізувати такі важливі функції зошитів, як систематизацію та узагальнення знань. Сучасні підходи до оцінювання навчальних досягнень учнів ґрунтуються на нових підходах до подання інформації й перетворення її на знання; на розроблену вдосконалену систему тестів, що адаптована до умов сучасної загальноосвітньої школи. Використання алгоритмів у навчанні біології сприяє більш глибокому осмисленню взаємозв'язків при вивченні біологічних явищ. Використання алгоритмів у робочих зошитах допомагає забезпечити належний рівень засвоєння учнями необхідних умінь та навичок.

Для організованого переходу до нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти Міністерство освіти і науки надсилає для практичного використання методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу у 5-х класах загальноосвітніх навчальних закладів.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» у 2013-2014 навчальному році 5 класи загальноосвітніх навчальних закладів перейдуть на навчання за новими програмами для учнів 5-9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, з якими можна ознайомитися на сайті Міністерства освіти і науки України за адресою: www.mon.gov.ua.

Для учнів 6-11-х класів чинними залишаються рекомендації, що містяться у листі Міністерства від 1.06.2012 № 1/9-426 «Щодо інструктивно-методичних рекомендацій із базових дисциплін» (Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 17-22, 2012 р.).

Альберт ГРИГОРОВ,
методист біології кафедри природничої освіти

ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ у 2013–2014 н. р.

Географічні курси вивчатимуться у традиційному порядку:

6 клас. «Загальна географія» – закладає основи формування у школярів понятійно-термінологічного апарату фізичної географії через розгляд на доступному віковому рівні знань про географічну оболонку, закономірності її будови і розвитку. Вивчення спрямоване на формування планетарних уявлень про Землю, взаємодію і взаємопроникнення компонентів природи в межах географічної оболонки.

7 клас. «Географія материків і океанів» – навчальний предмет, який поглиблює знання про диференціацію і цілісність природи Землі, розширює і конкретизує уявлення учнів про походження материків і океанів, просторову неоднорідність Землі, прояви географічних закономірностей на глобальному і регіональному рівнях, особливості життя та діяльності людей у різних географічних умовах; закріплюються навички роботи із загальногеографічними та тематичними картами.

8 клас. «Фізична географія України» – вивчення особливостей природи як умови життя та господарської діяльності людини. На початку курсу пропонується ознайомлення з адміністративно-територіальним поділом України, адже при вивченні майже всіх фізико- та економіко-географічних об'єктів доводиться постійно звертатися до адміністра-

тивних одиниць, відшукуючи ці об'єкти на карті.

9 клас. «Економічна і соціальна географія України» – навчальний предмет, в якому розкриваються питання населення і трудових ресурсів держави, розвитку і розміщення господарства. Географії України в 9-му класі відводиться роль завершального курсу – для основної та пропедевтичного – для старшої школи. Розглядається питання про історико-географічне формування території. Значна увага приділяється вивченню проблем розміщення населення, його природного і механічного руху, національного складу. Детально аналізується географія галузей господарства країни, зовнішньоекономічних зв'язків та економічних районів України. Розглядаються проблеми сталого розвитку та їхній прояв на території України; місце України в світі.

У змісті курсу «**Соціально-економічна географія світу**» підсилено ідеї економізації, соціологізації, екологізації і гуманізації шкільної географії. Це обумовило головні завдання вивчення географії у 10-му класі, серед яких: засвоєння старшокласниками системи знань про різноманітний і динамічний світ, взаємозв'язки природи, населення і господарства на усіх територіальних рівнях, формування розуміння географічної специфіки регіонів і країн світу; оволодіння вміннями поєднувати глобальний, регіональ-

Вивчення географії здійснюватиметься за збірниками програм:

– Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія. Економіка. 6–11 кл., видавництво «Перун», 2005, 2006;

– Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія. Економіка, видавництво «Навчальна книга», 2005;

– Збірник навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного та технологічного циклів. Географія України, видавництво «Вікторія», 2008;

– Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класи. Географія. Економіка. Рівень стандарту. Академічний рівень. Профільний рівень. – Київ, 2010.

ний і локальний підходи для аналізу соціально-економічних процесів і явищ; розвиток пізнавального інтересу, інтелектуальних і творчих здібностей старшокласників через ознайомлення їх з важливими географічними особливостями і проблемами світу, його регіонів і країн; виховання толерантності, поваги до різних народів і культур; формування уміння знаходити і застосовувати географічну інформацію для оцінки важливих соціально-економічних процесів сучасного міжнародного життя.

Необхідною складовою успішного навчання з географії є кар-

тографічна грамотність та практичні навички учнів. Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти пропонує зошити для виконання практичних робіт з контурними картами для учнів 6, 7, 8, 9, 10 класів (видавництво «Інновація»). Ця продукція пройшла науково-методичну експертизу предметної комісії, комісії із засобів навчання та шкільного обладнання й отримала гриф «Схвалено МОН України для використання у загальноосвітніх навчальних закладах».

Вчителю географії рекомендується виділити у змісті програ-

ми, що використовується, практичні роботи, які мають навчальний і тренувальний характер, і роботи підсумкового характеру. Учитель планує їх у навчальному процесі, враховуючи рівень навченості школярів.

Суттєву допомогу для підвищення фахового рівня та у підготовці до уроків з географії вчителям надають журнал «Географія та економіка в сучасній школі» Міністерства освіти і науки України, газета «Красзнавство. Географія. Туризм», «Календарно-тематичне планування. Географія та економіка. 6–11 класи» видавництва «Інновація».

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ

На сьогодні вивчення економіки в школі має забезпечувати:

– розвиток економічної культури, економічного мислення учнів, спрямованого на критичний аналіз процесів і результативність діяльності;

– формування умінь самостійно набувати, засвоювати і застосовувати економічні знання, спостерігати і пояснювати сучасні економічні явища;

– розширення уявлень про професійну діяльність у сфері економіки, отримання і закріплення навичок обраного профілю;

– забезпечення рівня економічної підготовки, що дозволить старшокласникам продовжити навчання на економічних факультетах у вищих навчальних закладах.

У старшій школі економіка як базова дисципліна з 2013–2014 навчального року викладається в 11-класах усіх профілів, окрім економічного (одна година на тиждень) з використанням таких програм:

Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Економіка. 11 клас. Рівень стандарту, академічний рівень. – К., 2010.

Метою економічної освіти в системі загальної середньої освіти є така підготовка учнів, яка забезпечить їм достатній рівень життєвої компетентності у сфері економічних відносин на рівні держави, родини та окремої людини.

Зміст шкільного курсу економіки побудовано таким чином, щоб він зміг реалізувати мету і завдання курсу, сформувати базові знання з основ економічної науки, ознайомити з основними тенденціями розвитку економіки (науки і господарства) на сучасному етапі, отримати спеціалізацію з обраного профілю.

Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Економіка. 10–11 клас. Профільний рівень. – К., 2010.

Програми для профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Програми спецкурсів і факультативів. 10–11 кл. – Кам'янець-Подільський, «Абетка-Нова», 2003, 2006.

Економіка. Програми курсів за вибором та факультативів. – К., 2010.

Основи споживчих знань (Гільберг Т.Г., Капіруліна С.Л., Довгань А.І., Скоробогатов А.В. та ін.). – ЄС і ПРООН, 2008.

Робочі плани для класів із поглибленим вивченням предмета, крім розширення і поглиблення змісту, мають сприяти формуванню стійкого інтересу до предмета, розвитку відповідних компетенцій і орієнтації на професійну діяльність, пов'язану з обраним профілем. Поглиблене вивчення відбувається за спеціальними програмами або за модульним принципом: програма «Основи економіки» доповнюється набором курсів за вибором відповідного спрямуван-

ня. Кожна із наведених програм може вивчатися за різними рівнями складності та обсягом. Для більш повного врахування й розвитку навчально-пізнавальних інтересів учнів, їхніх нахилів і здібностей, вчителю надається право змінювати до 30 % змісту обраної навчальної програми.

Важливим завданням є подальше впровадження у навчальний процес курсу за вибором «Основи споживчих знань», адже споживча освіта в Україні є однією з головних форм пристосування людей до нових і швидко змінних умов життя, заснованого на принципах ринкової економіки. Для активнішого впровадження споживчих знань у навчальний процес пропонуємо, у разі відсутності достатньої кількості годин на вивчення курсу, – наскрізну навчальну програму курсу за вибором «Споживчі знання» для учнів 11 класів вивчати у будь-якому з класів, коригуючи кількість годин. Вивченню курсу «Основи споживчих знань» допоможе навчальна література, що отримала відповідний гриф МОН України, а саме: навчально-методичні комплекти

